

*Карлевіц М. О.***КІНЕЦЬ ІСТОРІЇ, ЧИ КІНЕЦЬ ЄВРОПИ?**

У своїй відомій праці «Кінець історії» Ф. Фукуяма стверджував, що поширення в світі ліберальної демократії західного зразка як найбільш ефективної моделі розвитку держави фактично означає кінець ідеологічних протистоянь, глобальних конфліктів і воєн. Втім, гібридна війна Росії проти Заходу, Брексіт, посилення Китаю, непередбачувана політика Трампа і зростання популістичних та націоналістичних настроїв в Європі свідчить про передчасність висновків відомого політолога. Одним із важливих питань, що постає сьогодні, це чи є майбутнє у ліберальних демократій в умовах посилення автократичних режимів, популістичних та націоналістичних політичних сил? Або Захід вже ідеологічну війну Росії та Китаю?

Пройшовши досвід двох світових воєн, безлічі жертв та відновлення світової економіки, людство дійшло висновку, що розвиток світової спільноти за нормами ліберальної демократії західного зразка є найбільш ефективним шляхом. Саме цю точку зору в своїй відомій праці «Кінець історії» відстоює Френсіс Фукуяма, американський політолог японського походження. Особливо це стало зрозуміло після колапсу СРСР, розпаду блоку соціалістичних держав та зростаючий вплив західної культури. Фукуяма стверджує, що таким чином ми стали свідками завершення протистояння різних ідеологій, глобальних конфліктів та воєн.

Універсальність ліберальної демократії зумовлюється декількома факторами:

■ Був привнесений той універсальний набір цінностей та моральних норм, які підходять більшості людей та не ставляться під питання: цінність людського життя, повага до прав людини, бажання її до визнання, задоволення внутрішнього відчуття справедливості (цей чинник виокремлено ще Фукуямою). Але, у свою чергу, від соціуму також вимагається бути відповідальними та свідомими членами громадянського суспільства. Ідея

самоцінності індивіда - його автономії та свободи, права і можливості самому визначати життєві цілі, обирати напрями особистої відповідальності;

- Принципи вільного ринку та економічного ладу, які змогли створити небачений раніше рівень матеріального добробуту. Ідея вільних індивідуального і групового підприємництва, ринку і конкуренції, що дозволяють людині реалізувати свою ініціативу не тільки в економічному житті, а і в усіх сферах суспільних відносин;

- Розповсюдження західної культури;

- Вільні вибори органів влади, створення системи стримування і протизаваг, рівність громадян перед законом;

- Толерантність щодо інакомислення і захист прав нацменшин [7].

Не секрет, що сьогодні ліберальна демократія, та Європейський Союз переживають не найкращі часи. *Перед ЄС та США, як оплотами ідеології ліберальної демократії в світі стоїть багато викликів*, які висвітлені у найбільш провідних видавництвах, такі як Bloomberg, The New York Times тощо.

- Масові виступи та страйки у Франції через підвищення тарифів на дизельне паливо, та через не рівноцінну увагу до біженців, що заповнили вулиці країни [1];

- Вихід Великобританії зі складу ЄС;

- антиєвропейські настрої таких країн, як Італія, Угорщина та інші, зумовлені погіршенням рівня економіки, що, в свою чергу, є наслідком санкцій проти Росії;

- загострення стосунків з США [4];

- відсутність єдиного лідера, або групи лідерів в ЄС, які могли б задати вектор спільного розвитку [2].

Серед причин можна виділити наступні:

- Глобалізація та розвиток технологій. Через це зникає велика кількість професій, більшість із них втрачають свою актуальність. Світ змінюється швидше, ніж ми встигаємо до нього звикнути. Таким чином, людям варто вміти швидко адаптуватися до нових умов та бути спроможними відповідати сучасним стандартам.

- Економічна політика. Багато країн ЄС мали, та мають торгові відносини з РФ. Починаючи з 2014 року, РФ піддалась великій кількості санкцій з боку світового

товариства, що не могло не відзначитись на економічних показниках усіх сторін. Саме це поглиблює дискусію щодо послаблення санкцій з боку ЄС.

- Надмірний лібералізм у міграційній політиці та збільшення кількості мігрантів з країн Близького Сходу мали як позитивні, так і негативні наслідки для країн ЄС, що не може не турбувати корінне населення.

Ліберальна демократія не є статичною за своєю природою. Світ знаходиться на межі економічної кризи і питання лише – чи зможе ліберальна демократія, як ідеологія протистояти викликами, що стоять перед нею? Не секрет, що за економічною кризою, в соціумі збільшуються або популістські, або тоталітарні настрої. Навіть в умовах зростання правих ідей, саме через причини, які були перераховані спочатку, у ЛД є майбутнє. Інше питання – це те, яким саме чином буде вона адаптуватися до сучасних реалій нашого світу. Незважаючи на протиріччя, які існують і в ЄС, і між ЄС та іншими країнами, це все одно є лише одним із шляхів розвитку ідеології.

Життєздатних альтернатив цій ідеології на сьогоднішній день не існує. З плином історії, люди мали змогу бачити різні ідеології, зміну різних режимів, коли при владі були і популісти, і диктатори та тирані.

Повертаючись до питання щодо того, чи програє ідеологія ліберальної демократії авторитарним ідеологіям Китаю та Росії, неодмінно виникає зустрічне питання - яка саме ідеологія авторитаризму? Яку саме ідеологію пропагує Росія? Або Китай? Згідно з російською Конституцією, РФ є демократичною державою, яка не має офіційної ідеології. Якщо говорити з приводу Китаю, то китайською ідеєю є розвиток держави шляхом розвитку соціалізму. Якщо ми і говоримо про протистояння між Заходом та Сходом, то скоріш у економічній площині, ніж у ідеологічній.

Підбиваючи підсумок, та відповідаючи на питання, можна сказати про те, що боротьби ідеологій між сторонами немає як такої, і скоріш треба звернути більшу увагу на економічне протистояння.

Повертаючись до питання протистояння ідеологій, необхідно визначити яка ідеологія протистоїть ліберальній демократії. В даній ситуації більш актуальним можна назвати цивілізаційне

співіснування представників різних культур. Цивілізація, як вважав Семюель Гантінгтон, це культурна спільнота, яка визначається загальними як мова, історія, релігія, цінності та суспільні інститути. В сучасному світі ідеологічні протистояння відходять на другий план та більш релевантними є цивілізаційні світогляди.

Список використаних джерел :

1. Friedman T. L. The End of Europe? *The New York Times*. December 12, 2018. URL: <https://www.nytimes.com/2018/12/18/opinion/europe-france-economy.html> (дата звернення 11.03.2019)
2. Karnitsching M. It's the End of Europe as We Know It (and it feels fine). *Politico.Eu*. URL: <https://www.politico.eu/article/europe-eu-emmanuel-macron-yellow-jackets/> (дата звернення 11.03.2019)
3. Haas R. Europe in Disarray. *Project Syndicate*. December 12, 2018. URL: <https://www.projectsyndicate.org/commentary/growing-threats-to-n--haass-2018-12?barrier=accesspaylog> (дата звернення 11.03.2019)
4. Champion M. Disarray in Europe and US leaves a Hole Where «The West» Was. *Bloomberg*. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-12-16/and-u-s-leaves-a-hole-where-the-west-was> (дата звернення 11.03.2019)
5. Milbank D. Its Official. We lost the Cold War. *The Washington Post*. December 12, 2018. URL: https://www.washingtonpost.com/opinions/its-official-we-lost-the-cold-war/2018/12/21/1c3b52b0-0565-11e9-b5df-5d3874f1ac36_story.html?noredirect=on&utm_term=.ad9e28084745 (дата звернення 11.03.2019)
6. Krastev I. After Europe : An Interview with Ivan Krastev. *Journal of Democracy*. May 10, 2017. URL: <https://www.journalofdemocracy.org/after-europe-interview-ivan-krastev/> (дата звернення 11.03.2019)
7. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек. Пер. с англ. М. Б. Левина. М. : ООО «Изд-во АСТ», 2004. 588 с.

*Рекомендовано до друку –
– к. політ. н., доцентом Сіновець П. А.*